

Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України

Навчально-науковий юридичний інститут
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

**Рекодифікація Цивільного
Кодексу України:
перспективи правового регулю-
вання корпоративних відносин**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за матеріалами
**XIX Міжнародної науково-
практичної конференції**

24 вересня 2021 року

м. Івано-Франківськ, 2021

УДК 347(477)(082)

ББК 67.9 (4Укр)404я43

Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (протокол № 9 від 29.09.2021 року).

Редакційна колегія:

- О. Д. Крупчан** – доктор юридичних наук, академік НАПрН України, директор НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України;
- В. А. Васильєва** – доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», головний науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України;
- З. В. Ромовська** - доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України;
- М. К. Галянич** - доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, в.о. завідувача відділу проблем приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України;
- Л. В. Сіщук** - кандидат юридичних наук, доцент, завідувач Лабораторії проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України.

Р36 Рекодифікація Цивільного Кодексу України: перспективи правового регулювання корпоративних відносин [текст]: Збірник наукових праць за матеріалами ХІХ Міжнародної науково-практичної конференції (24 вересня 2021 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2021. 171 с.

У збірник включені тези наукових доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, організованої Лабораторією проблем корпоративного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України спільно з навчально-науковим юридичним інститутом ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та проведеною 24 вересня 2021 року. У тезах доповідей висвітлюються результати наукових досліджень проблем регулювання корпоративного права України та інших європейських країн, а також перспективи та питання адаптації законодавства України до європейського права.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

ISBN 978-617-8084-02-8

© Науково-дослідний Інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2021

© Навчально-науковий юридичний інститут ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021

**Присвячується світлій пам'яті
видатного українського правника,
професора
Володимира Васильовича Луця**

В. В. Луць (1933-2021)

Коструба А.В.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
Навчально-наукового юридичного
інституту ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені Василя
Стефаніка»*

ІНСТИТУТ ОБЛІГАТОРНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМА ПРАВОМІРНОСТІ ОБМЕЖЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

1. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах» від 23 березня 2017 року запроваджено механізм облігаторної консолідації контролю корпорації.

Згідно наведеного правового акту у Законі України «Про акціонерні товариства» доповнено розділ XI «Придбання значного та контрольованого пакету акцій акціонерного товариства» статтями 651-655.

Відповідно до статті 652 «Обов'язковий продаж акцій акціонерами на вимогу особи (осіб, що діють спільно), яка є власником домінуючого контрольованого пакету акцій» особа (особи, що діють спільно), яка внаслідок придбання акцій товариства з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, стала (прямо або опосередковано) власником домінуючого контрольованого пакету акцій (95 %), набуває право публічної безвідкличної вимоги про придбання акцій в усіх власників акцій товариства (у разі подання до товариства публічної безвідкличної вимоги всі акціонери акціонерного товариства, крім осіб, що діють спільно із такою особою, та її афілійованих осіб, та саме товариство зобов'язані у безумовному порядку продати належні їм акції цього товариства заявнику вимоги).

В світовій практиці відповідна процедура отримала своє поширення під назвою «squeeze-out».

Крім того, згідно статті 653 «Обов'язкове придбання особою (особами, що діють спільно), яка є власником домінуючого контрольного пакета акцій акціонерного товариства, акцій на вимогу акціонерів», кожний акціонер акціонерного товариства - власник простих акцій товариства, після розміщення у базі даних особи, яка провадить діяльність із оприлюднення регульованої інформації від імені учасників ринків капіталу та професійних учасників організованих товарних ринків, інформації про набуття особою (особами, що діють спільно) права власності на домінуючий контрольний пакет акцій (95 %) має право вимагати здійснення обов'язкового придбання належних йому акцій власником домінуючого контрольного пакета (у такому разі особа (особи, що діють спільно), яка є власником домінуючого контрольного пакета акцій, зобов'язана придбати належні акціонерам акції), що відомо в зарубіжній літературі як «sell-out».

2. Юридична регламентація механізму облігаторної консолідації корпоративного контролю (*squeeze-out/sell-out*) зумовлена необхідністю імплементації Директиви 2004/25/ ЄС Європейського Парламенту та Ради в межах виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає створення умов для концентрації акціонером, якому належить більше ніж 95 % акцій публічних акціонерних товариств, всіх акцій такого товариства шляхом запровадження інституту публічної вимоги до продажу акцій міноритаріїв (*squeeze-out*) та надання права міноритарним акціонерам вимагати від акціонера – власника домінуючого контрольного пакету акцій товариства обов'язкового придбання за справедливою ціною акцій, що їм належать (*sell-out*).

3. Сьогодні процедура примусового викупу акцій мажоритарними акціонерами у міноритаріїв у багатьох країнах світу є ефективним засобом захисту прав великих інвесторів і популярним тактичним прийомом, що дозволяє ефективно регулювати процес корпоративного управління в господарських організаціях, інструментарієм, який сприяє недопущенню корпоративних конфліктів між учасниками та паралізації діяльності підприємств.

4. За даними Національного депозитарію України станом на 01 вересня 2021 року в Україні було зареєстровано 386 процеду-

ри сквіз-аут. При цьому, не можливо не відзначити на багатьох спірних моментах, пов'язаних із запровадженням відповідного механізму в національну правову екосистему (*правомірність втручання*). Механізм примусового позбавлення права власності був також предметом судового розгляду Федеральним конституційним Судом Німеччини.

Підкреслюючи обґрунтованість намагання обмеження права власності міноритарних акціонерів в інтересах більшості суд дійшов висновку, що застосування сквіз-ауту може бути виправданим, а початок цієї процедури сам по собі не свідчить про зловживання мажоритарним акціонером своїм економічним становищем.

Інтерес мажоритарного акціонера у вільному здійсненні підприємницької діяльності може бути поставлений вище, ніж інтереси міноритаріїв, за умови охорони та захисту останніх від зловживання мажоритарним акціонером економічною силою, а також за умови виплати компенсації за втрачені акції.

Прихильники протилежної точки зору висловлюються, що монополізація великих пакетів акцій є загрозою для функціонування економіки України, її інвестиційного клімату, діяльності фондового ринку. Зокрема, професор Тертишник В. доводить, що запроваджена процедура «squeeze-out» (*сквіз-аут*) має ознаки юридичної фікції та підлягає скасуванню як інститут права, що суперечить Конституції України та іншим законодавчим актам. Аналогічну позицію займає професор Кологойда О. Вчена вказує, що інтерес мажоритарного акціонера у зменшенні адміністративних витрат на проведення зборів акціонерів, мінімізації ризиків корпоративного шантажу з боку міноритарних акціонерів, позбавлення товариства «сплячих акціонерів» не є суспільною необхідністю, а порушення права приватної власності однієї особи на користь іншої не може має законної соціальної мети.

Показовим є досвід правозастосування Грузії. Своїм рішенням від 18 травня 2007 року Конституційний Суд Грузії у справі щодо конституційності статті 53-3 Закону про підприємців дійшов висновку, що примусовий викуп акцій міноритаріїв сам по собі не є суспільною потребою та легітимною метою, оскільки передбачає певні обмеження (*права власності міноритаріїв*).

Бажання мажоритарного акціонера отримати повний контроль над компанією є зрозумілим, але набуття 95% акцій не може автоматично свідчити про наявність соціальної потреби, яка виправдовує примусовий викуп акцій.

5. Інститут примусового припинення права власності не є новим для цивільного права. В його основі ідея обмеження правомочностей володіння, користування і розпорядження майном окремого власника в інтересах переважаючої більшості.

Відповідні нормативні положення ми знаходимо в статті 365 Цивільного кодексу України, якою встановлюється механізм примусового припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників в разі якщо:

- (1) частка є незначною,
- (2) спільне володіння і користування майном є неможливим,
- (3) відповідне правоприпинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.

Наявність умов, які дають підстави для застосування механізму, встановленого у статті 365 Цивільного кодексу України засвідчує об'єктивну складність належної правореалізації особою її речових прав, невмотивованість виконання нею її речових обов'язків, які випливають із статті 319 Цивільного кодексу України. Не викликає сумніву, що незначний розмір частки зменшує рівень заінтересованості власника в реалізації правомочностей користування, оскільки розбалансовує розумні пропорції між володінням і розміром отримання майнового задоволення, що складає економічну основу відносин власності.

Права в рівній мірі гарантує захист інтересів як всього суспільства, так й інтересів окремих груп осіб, які можуть бути зачеплені в процесі реалізації правомочностей уповноваженою особою. Вказане об'єктивно вимагає кореляції індивідуального з колективним, приватного із суспільним. Конституційно-правові гарантії права приватної власності окремого індивіду не можуть перемагати відповідні гарантії, надані групі осіб, діючих в спільному інтересі. Колізія між ними вирішується встановленням пріоритету більшості над інтересами меншості.

Інтереси міноритарних акціонерів (*власників незначного пакету акцій*) не повинні спотворювати інтереси власника доміную-

чого контрольного пакету акцій. Незначний розмір частки не зможе забезпечити належної правореалізації спільного інтересу групи осіб через мінімізацію впливу волевиявлення її власника. Отже, контроверсивність інтересів власника незначного пакету акцій і інтересів власника домінуючого контрольного пакету акцій очевидна. Вона має як фінансовий (*розмір отримання дивідендів акціонерами*), інвестиційний (*загальний обсяг фондового інвестування*), так і організаційний характер (*економічна вмотивованість належного урядування корпорацією*), що створює неможливість спільної участі у веденні справ акціонерним товариством.

Концентрація корпоративного контролю над акціонерним товариством в спосіб припинення права власності на акції на вимогу інших осіб дозволяє оптимізувати операційні видатки корпорації, пов'язані з участю міноритарних акціонерів у веденні справ, повисити її інвестиційну привабливість та економічну потужність, що свідчить про пропорційність співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, яку прагнуть досягти шляхом вжиття будь-якого заходу для позбавлення особи її власності.

Наведена ідея знайшла свого закріплення в практиці Європейського суду з прав людини (*Bramelid v. Sweden, №8588/89, 8589/79*).

Судом зазначено, що «...регулювання приватноправових відносин впливає, зокрема, на майнові питання, а також що в окремих випадках обов'язок передати своє майно іншій особі є допустимим. Це стосується, наприклад, поділу спадщини чи спільної власності подружжя, звернення стягнення на майно боржника. Такі випадки не суперечать статті 1 Протоколу №16.....» (пункт 1.d).

Через організаційну і економічну диспропорцію «енерговитрат», пов'язаних з володінням незначним пакетом акцій, участю у веденні справ корпорації та розміром отримання частини прибутку емітента корпоративних прав на користь міноритарного акціонеру, відповідне правоприпинення не може завдати істотної шкоди його інтересам. Що стосується шкоди, пов'язаної з припиненням права власності на акції, то її розмір безспірно компенсується акціонеру в повному обсязі, чим забезпечується відповідний справедливий баланс.

Наведене дозволяє нам стверджувати про наявні розумні правові та економічні передумови втручання в мирне володіння майном, яке не тільки відповідає економічним інтересам групи осіб, але є пропорційним її мети та справедливим з огляду на її облігаторну компенсаторність наявного позбавлення на користь власника незначного пакету акцій акціонерного товариства.

Кочин В.В.

кандидат юридичних наук, старший дослідник, науковий консультант судді Конституційного Суду України, провідний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Кочина К.А.

аспірантка кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

ТИПОЛОГІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПРИВАТНОГО ПРАВА: ЄДНІСТЬ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НОРМАТИВНО- ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ

На переконання А. С. Довгера проведення рекодифікації ЦК України за сучасним «європейським сценарієм» потребує трансформація суспільства для формування правдивої й ефективної ринкової економіки як невід’ємної складової громадянського суспільства [1, с. 30]. Крім того, вчений звертає увагу, що значна ча-

Наукове видання

**Рекодифікація Цивільного
Кодексу України:
перспективи правового регулю-
вання корпоративних відносин**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за матеріалами
XIX Міжнародної науково-
практичної конференції**

24 вересня 2021 року

В редакції авторів наукових статей
Комп'ютерна верстка: Ігор КОЗИЧ
Правка: Вікторія ВАСИЛЬЄВА

ISBN 978-617-8084-02-8

Підписано до друку 01.10.2021 Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк.12 Тираж 300 прим. Зам. № 21-010
Видавець: Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН
України, вул. Раєвського, 23-а, м. Київ, 01042

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджу-
вачів видавничої продукції,
серія ДК № 2233 від 05.07.2005 р.